

YO'L HARAKATI QOIDALARI TUSHUNCHASI VA XUSUSIYATLARI

To'liqinjonov Sarvarbek O'ktamjon o'g'li

Annotatsiya: maqolada yo'l harakati sohasidagi asosiy me'yoriy-huquqiy hujjatning mohiyati va xususiyatlari ko'rib chiqiladi: asosiy yo'nalishlar va talablar.

Kalit so'zlar: yo'l harakati, transport vositasi, xavfsizlik, yo'l harakati qatnashchilari.

Yo'l harakatini tasavvur etgan xolda G.I. Klinkovshteyn va M.B. Afanasevlar buning tagida piyodalar va har xil turdagi va mexanik bo'lmagan transport vositalarining umumiy harakatini o'zida mujassam etgan mavjud murakkb dinamik tizimni tushunishgan. I.K. Shaxrimanyan tomonidan bildirilgan fikr ham e'tiborga molik bo'lib, unda yo'l harakatining ijtimoiy-huquqiy tomoni o'z aksini topgan: "Yo'l harakati -bu odamlar va yuklarning transport vositalari yordamida shuningdek, odamlarning yo'llarda transport vositalarsiz, davlat organlari tomonidan tartibga solingan va maxsus huquqiy normalar bilan chegaralangan yo'l harakati jarayoniga to'sqinlik qiluvchi real holatda xavfli vaziyat sharoiti vujudga kelishi mumkin bo'lgan harakatlanish hisoblanadi"². Muallif ushbu ta'rifida eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy nuqtai nazarlarni ajratib ko'rsatgan. Ko'rinib, turibdiki, bu ta'riflarning bitta kamchiligi - ular yo'l harakatining faqat tashqi ijtimoiy va texnik taraflarini aks ettirib, yo'l-transport xodisasi sabablari qilib ko'rsata oladigan mavjud omillarni asoslab bermaydi. Shu sababli, R.I. Denisov tomonidan berilgan yo'l harakati ta'rifi, ya'ni insonning yo'l harakatidagi roli, yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashga bo'lgan munosabati o'rinlidir. U yo'l harakatini huquqiy tartibga solish ob'ekti sifatida o'rganib, yo'llarda transport vositalari yoki vositalarsiz, shuningdek, bu harakatlashining boshqaruv sharoitlari jarayonida, yo'lovchi va yuklarni tashish bilan bog'liq bo'lgan zaruriyatni ijtimoiy munosabatlar yig'indisi sifatida ko'rilishini taklif etdi³. Biroq, oqibatda bunday yondashuv o'z rivojiga ega bo'lmadi, chunki yo'l harakatini piyodalar va avtotransport vositalari egalarini hisobga olmagan xolda faqatgina transport vositalarining o'zini tadqiq etishga qaratilgan edi. Yo'l harakati qoidalarini huquqiy hujjat bo'lib, ular yo'l harakati qatnashchilarining ijtimoiy xulq-atvori normalarini belgilaydi va temir yo'l transport vositalaridan tashqari barcha quruqlikdagi transport vositalarining harakatlanishi mumkin bo'lgan joyda xavfsizlikni ta'minlashga mo'ljallangan.

Yo'l harakati qoidalarini deganda odamlar va yuklarni transport vositalaridan foydalangan holda yoki yo'llar ichida bo'lmagan holda ko'chirish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy munosabatlar majmui tushuniladi.

Yo'l harakati qoidalariga qo'yiladigan talablar barcha haydovchilarga, shuningdek, boshqa yo'l foydalanuvchilariga mumkin bo'lgan va amalga oshiriladigan har qanday joyda qo'llaniladi. Bunday joylarga quyidagilar kiradi: shaharlar, aholi punktlari ko'chalari, maydonlar, xiyobonlar, qishloq yo'llari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar hududlari.

Qoidalar yo'l foydalanuvchilarining majburiyatlarini, transport vositalarining qatnov qismida joylashishini, tartibga solish signallarining qiymatlarini, haydash tezligini, quvib o'tish, to'xtash va to'xtash qoidalarini, chorrahalardan o'tishni va boshqalarni belgilaydi.

1-bandga muvofiq. 3 yo'l harakati qoidalari: yo'l harakati qatnashchilari ularga tegishli qoidalar, svetoforlar, belgilar va belgilar talablarini bilishlari va ularga rioya qilishlari, shuningdek ularga berilgan huquqlar doirasida harakat qiladigan va belgilangan signallar bilan yo'l harakatini tartibga soluvchi nazoratchilarning buyruqlarini bajarishlari shart.

Shunday qilib, barcha yo'l foydalanuvchilari nafaqat bilish, balki, albatta, qoidalar talablariga rioya qilishlari shart, chunki yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash ularning qonuniy xatti-harakatlariga bog'liq. Qoidalar talabidan har qanday chetga chiqish moddiy zarar yoki o'limga olib kelishi mumkin. Aybdor buzilish xususiyatiga va zararli oqibatlar mavjudligiga qarab javobgar bo'ladi.

Ko'chalar va avtomobil yo'llarida transport vositalari va piyodalar harakatini tartibga solishda bevosita ishtirok etish davlat yo'l harakati xavfsizligi inspeksiyasi (yo'l politsiyasi) tomonidan amalga oshiriladi.

1-bandga muvofiq. 4. yo'llarda transport vositalarining o'ng tomonlama harakati o'rnatilgan. Aynan shu talabni hisobga olgan holda transport vositalari quriladi, svetoforlar va yo'l belgilari joylashtiriladi, belgilar qo'yiladi va yo'l harakati tartibi amalga oshiriladi. Ushbu talabga rioya qilmaslik transport vositalari va piyodalarning xavfsiz harakati uchun haqiqiy xavf tug'dirishi mumkin.

Shuningdek, qoidalarda yo'l harakati qatnashchilari boshqalarning harakatiga xavf tug'dirmaydigan va hech kimga zarar etkazmaydigan tarzda harakat qilishlari shart.

Yo'l qoplamasini ifloslantirish yoki shikastlash, olib tashlash, to'sib qo'yish taqiqlanadi, yo'l belgilari va boshqa texnik vositalarga zarar etkazish, ruxsatsiz o'rnatish harakatni tashkil qilish, harakatga xalaqit beradigan narsalarni yo'lda qoldiring. Shovqinni keltirib chiqargan shaxs uni bartaraf etish uchun barcha choralarni ko'rishi shart va agar buning iloji bo'lmasa, unda yo'l harakati qatnashchilariga xavf to'g'risida, masalan, yo'l belgilarini o'rnatish orqali ma'lumot berishni ta'minlash uchun mavjud vositalar mavjud.

Yo'llarda xavfsizlikni ta'minlash nafaqat yo'l harakati qatnashchilari va yo'l harakati politsiyasi, balki transport, yo'l, kommunal va boshqa korxonalar va tashkilotlarning mansabdor shaxslari, shuningdek boshqa har qanday shaxslar uchun ham majburiyat va g'amxo'rlik hisoblanadi. Ushbu shaxslar transportga xavf tug'dirmaydigan, to'sqinlik qilmaydigan va zarar etkazmaydigan tarzda harakat qilishlari kerak.

Yo'l ishlari olib boriladigan joylarda harakatni tashkil etish tartibi va usullariga qo'yiladigan talablar, idoraviy mansubligidan qat'i nazar, barcha korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, shuningdek, yo'l harakati sharoitida muayyan ishlarni bajaradigan ayrim fuqarolar uchun majburiydir.

Va 1-band asosida. 6 qoidalar: qoidalarni buzgan shaxslar amaldagi qonunchilikka muvofiq javobgar bo'ladilar. Qoidalarni buzish turi va xususiyatiga, aybning darajasi va shakliga, zararli oqibatlarining mavjudligi va xususiyatiga qarab intizomiy, ma'muriy, jinoiy va fuqarolik javobgarligi yuzaga kelishi mumkin. Qoidalarni buzgan har qanday shaxs, xoh u mansabdor shaxs, haydovchi, piyoda yoki yo'lovchi bo'lsin, javobgarlikka tortilishi mumkin.

Shunday qilib, yo'l harakati qoidalari yo'l harakati qatnashchilarining xatti-harakatlarini tartibga soluvchi va ularning xavfsizligini ta'minlaydigan asosiy me'yoriy hujjatdir. Qoidalar odatdagi vaziyatlarda uning ishtirokchilarining harakatlarini belgilaydi, yo'l belgilari, belgilar, svetoforlar, svetoforlarning qiymatini belgilaydi. Zamonaviy dunyoda yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash juda muhimdir. Buning uchun ushbu qoidalarga rioya qilish va agar ular buzilgan bo'lsa, sanksiyalarni belgilash kerak, ularning ahamiyati noqonuniy xatti-harakatlarni qoralash va yangi huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olishdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gorev A. E. avtomobil transportini tashkil etish va transport xavfsizligi: darslik. qo'llanma / A. E. Gorev, E. M. Oleshchenko. - M.: Akademiya, 2009 Yil. 256 s.
2. Bayjanov U. S. yo'l harakati xavfsizligining dolzarb masalalari: darslik. nafaqa. M.: Astana, 2017 Yil. 6-sahifa
3. Yakimov A. yu. yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash sohasidagi qonunchilikni rivojlantirish tendentsiyalari // yo'l harakati xavfsizligi. Ilmiy ishlar to'plami. - 2013. No 13, 410 s.
4. Pugachev I. N. harakatni tashkil etish va xavfsizligi: darslik. qo'llanma // I. N. Pugachev. M.: XGTU, 2004. 232 s.